

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Титової Наталії Михайлівни
«Теоретичні і методичні засади психолого-педагогічної підготовки
майбутніх педагогів професійного навчання», поданого на здобуття
наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Тема дослідження, здійсненого Титовою Наталією Михайлівною, поза усяким сумнівом, є надзвичайно актуальною й знаходиться на перетині важливих напрямів педагогічної науки й соціальної практики.

Пояснимо свою позицію.

По-перше. Ця проблема є надзвичайно важливою для нашої держави.

Світові експерти з питань глобальної економіки доводять, що ХХІ ст. – це століття конкуренції у сфері використання кваліфікованої робочої сили, яка буде визначати успішність розвитку будь-якої країни. Але внаслідок багаторічних деструктивних процесів саме робочих кадрів сьогодні бракує в Україні. Потреба в робітниках зросла понад, ніж удвічі, а через 5 років, за розрахунками вчених, взагалі задовольнятиметься лише на третину.

По-друге. В Україні відбувається значне зростання попиту на висококваліфікованих спеціалістів, підвищуються вимоги до якості професійної підготовки спеціалістів. Окрім того роботодавці висувають жорсткі вимоги до потенційних працівників, основними з яких є теоретична підготовка, комунікабельність, здатність до швидкого «реагування», здатність мислити на перспективу, організованість, трудова дисциплінованість.

По-третє. Ми погоджуємося з О. Щербак в тому, що виховати таких фахівців здатен лише інженер-педагог, педагог професійного навчання із високим рівнем професіоналізму, який має рівень володіння професією і подвійну природу, яка відображає соціальний рівень фахівця та його професійний потенціал.

По-четверте. Система професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога професійного навчання, як вагома складова системи професійної підготовки покликана забезпечити реалізацію основних положень програми «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» шляхом критичного переосмислення досягнутого, а також його оновлення. Для цього необхідно використати все позитивне з раніше здобутого у науково-методичному арсеналі та поєднати з докорінним реформуванням концептуальних, змістових, структурних і організаційно-педагогічних його

основ. Проте, як підкреслює дисертантка, нині гостро стоїть проблема консервативності психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у ЗВО, достатньо застарілі й механізми та технології цієї підготовки вимагають оновлення й осучаснення системи підготовки інженерно-педагогічних кадрів.

Й абсолютно виправдано дослідниця підкреслює, що у вирішенні цього питання важливе місце посідає необхідність змін на законодавчому та нормативному рівнях, розроблення оновлених стандартів, виваженого стратегічного підходу щодо концептуальних тенденцій розвитку професійної освіти, таких як інформатизація, технологізація, неперервність й ефективність професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

Зважаючи на вищевикладене, дослідження Титової Наталії Михайлівни «Теоретичні і методичні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання» є актуальним, затребуваним і своєчасним.

Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Ґрунтовне вивчення джерельної бази (понад 440 найменувань), яке здійснила здобувачка, дали змогу достатньо переконливо висвітлити акмеологічний, синергетичний, технологічний аспекти досліджуваної проблеми. Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів наукового дослідження, серед яких найбільш продуктивними були аналіз (хронологічний, ретроспективний, порівняльний, синхронний) та синтез, порівняння, систематизація, логічне узагальнення, абстрагування, аксіоматизація, формалізація, концептуалізація, педагогічне спостереження, вивчення досвіду роботи, анкетування, експертне оцінювання, самоаналіз, діагностування, педагогічний експеримент та ін.

Загалом рецензоване дослідження уможлиблює відтворення цілісної картини означеної проблеми, де психолого-педагогічна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання розглядається як вагома складова системи вищої професійної освіти в Україні, що реалізується з урахуванням сучасних європейських тенденцій та, безумовно, створює основу для подальших досліджень у галузі неперервної професійної освіти.

На затребуваність та практикоорієнтованість результатів, представлених у дисертації Н.М. Титової, свідчать розроблені авторкою модель системи психолого-педагогічної підготовки та імітаційна модель інформаційного студентоцентрованого портативного середовища психолого-педагогічної

підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, а також галузеві стандарти вищої освіти з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальностей 015 «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)», 015 «Професійна освіта (Харчові технології)», 015 «Професійна освіта (Деревообробка)», 015 «Професійна освіта (Дизайн)», 015 «Професійна освіта (Готельно-ресторанна справа)», 015 «Професійна освіта (Документознавство)», 015 «Професійна освіта (Економіка)», 015 «Професійна освіта (Туризм)», освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми та засоби діагностики якості вищої освіти (розробки у співавторстві) та освітньо-професійні комплекси галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»; освітньо-професійні комплекси галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» (розробки у співавторстві) та методичне забезпечення дисциплін «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Електронне навчання», «Професійна мобільність», «Педагогічна іміджологія», які ефективно використовуються в освітньому процесі вищих навчальних закладів (зокрема Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет», Бердянському державному педагогічному університеті, Мукачівському державному університеті, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка, Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка.

Щодо достовірності й новизни результатів проведеного дослідження. Вони забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідницької роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Дисертанткою обґрунтовано концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, зміст якої визначається відповідно до потреб сучасного суспільства у компетентному педагогічному персоналі, здатних навчати кваліфікованих робітників.

Теоретично обґрунтовано й розроблено авторську концепцію психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання із застосуванням сукупності підходів серед яких провідними стали транспарентності, партисипатії та диверсифікації освітнього процесу. До

основних здобутків дисертантки слід також віднести і науково обґрунтовані теоретичні та методичні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, що конкретизовано через модель системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, імітаційну модель інформаційного студентоцентрованого портативного середовища психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.

Важливим науковим кроком дисертантки було оновлення змісту і структури психолого-педагогічної підготовки досліджуваної категорії майбутніх фахівців.

У процесі дослідження авторкою було уточнено зміст базових понять дослідження; удосконалено засоби діагностики моніторингу освітнього процесу на різних етапах експерименту. Завдяки дослідженню Н.М.Титової набули подальшого розвитку окремі наукові положення педагогічних досліджень у сфері психолого-педагогічної професійної підготовки майбутніх педагогів та навчання спеціальних професійно-орієнтованих і фахових дисциплін.

Достовірність результатів не викликає сумнівів, оскільки забезпечена комплексною дослідницькою методологією, широким використанням кількісних методів, всебічною апробацією здобутків у науково-комунікаційних заходах різного рівня, практичним застосуванням.

Основні положення дисертації Н.М.Титової відображено у 50 публікаціях, серед них 2 монографії (одноосібна та колективна наукометрична); 15 статей у наукових фахових виданнях України у галузі педагогіки; 9 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях і виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз даних (2 з них у співавторстві); 4 статті у збірниках матеріалів конференцій, 8 освітньо-професійних комплексів, підготовлених у співавторстві, 7 навчальних програм, 5 наскрізних програм практичної підготовки студентів (у співавторстві).

Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Проміжні і кінцеві результати дослідження публікувалися впродовж 2011–2018 рр.

Дисертацію Н.М.Титової написано на належному науковому рівні. Здобувачка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній рисунки і табличні матеріали.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та досить повно висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображають основні положення дисертації.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У першому розділі дисертації проаналізовано термінологічний апарат дослідження, поглиблено зміст вибраних понять. Слід підкреслити, здійснений дослідницею аналіз наукових джерел став не тільки підґрунтям для методологічних засад дослідження, але й дав можливість сформулювати авторське бачення сукупності понять, які стали базовими й наскрізно використовувалися у тексті дисертації («психолого-педагогічна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання», «спеціальна психолого-педагогічна фахова компетентність» та «професійні кроси за адміністративно-територіальним призначенням»).

Не заперечує висновок дисертантки, що процес соціальної трансформації та становлення ринкової економіки в Україні змінює багато суспільних структур й інститутів, включаючи освіту та її окрему ланку – професійно-педагогічну. Підготовка педагогів професійного навчання в Україні, як доводить дослідниця, має ще багато проблем, гостро потребує вдосконалення законодавчої бази, принципів фінансування, створення в закладах вищої освіти освіти сприятливого середовища, оновлення матеріально-технічної бази, створення інноваційного методичного забезпечення, подолання соціальних та професійних стереотипів. Окремою проблемою є консервативність освітніх програм, роздробленість навчальних курсів, недостатня практична їх спрямованість. Таку точку зору дисертантка ілюструє конкретними цифрами, фактами, висновками, які свідчать, що практичні працівники та випускники ВЗО стикаються з проблемами, до розв'язання яких вони не готові.

Небезпідставно дослідниця підкреслює, що правомірним є впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду з окресленої проблеми та аналізує досвід, накопичений окремих країн.

Н.М. Титова обґрунтовує необхідність здійснення в Україні наскрізної ступеневої підготовки майбутніх педагогів професійного навчання та активізацію приватних роботодавців у освітньо-науковій, практично-стажувальній діяльності.

Провідною ідеєю другого розділу дисертації став аналіз сутності інноваційних підходів у професійній освіті як важливого чинника розвитку професійної компетентності майбутнього педагога професійного навчання.

Неможна обійти увагою факт, що вирішення стратегічних завдань щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання зумовлено також глибинними змінами у структурі системи освіти й науки України та необхідністю її інтеграції до світового освітнього простору. Інтеграція вищої світи України до загальноєвропейського освітнього простору, як підкреслює дисертантка, пов'язана з проблемами, що передбачають реформування системи професійної освіти відповідно до міжнародних вимог. Їх виконання пов'язано із інтенсифікацією процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема створення і забезпечення умов для синергії, об'єктивного взаємодоповнення різних форм навчання

Загалом вважаємо доцільним обґрунтування змісту й ролі інноваційних підходів, що становлять основу концепції психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, зокрема такими, як стверджує дослідниця є транспарентний, партисипативний та диверсифікаційний.

На основі теоретичного аналізу дисертантка розкриває роль кожного із зазначених інноваційних підходів, додає власне тлумачення, визначаючи при цьому яку саме роль вони відіграють у психолого-педагогічній підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. І погоджуємося із думкою дослідниці, що для досягнення найкращих результатів цієї підготовки необхідним є поєднання інноваційних з класичними методологічними підходами.

У третьому розділі дисертації вирізняються три взаємопов'язаних дослідницькі кроки. По-перше, обґрунтовано необхідність оновлення психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, структура якої складається із складається інваріантного, варіативного, професійного та результативного компонентів. Результат такого осучаснення передбачає ефективне формування спеціальної психолого-педагогічної фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

По-друге, це виклад основних положень концепції психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, мета якої полягає у формуванні професійно мобільної, креативної, конкурентоспроможної прогресивної особистості

По-третє, з метою конкретизації авторського задуму дослідницею розроблено Модель психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, яка складається із взаємозалежних, взаємообумовлених,

пов'язаних між собою 6 підсистем (аксіологічно-цільової, змістовно-функціональної, професійно-формуальної, інформаційно-методичної, процесуально-моніторингової, релевантної).

Такий підхід дав можливість усунути низку виявлених суперечностей та на прикінцевому етапі експериментального дослідження співставити реальний стан із бажаним.

У четвертому розділі «Організаційно-педагогічне забезпечення психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання» увагу привертають дві взаємопов'язані позиції.

По-перше, це проектування студентоцентрованого інформаційного психолого-педагогічного портативного середовища підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, яке з одного боку, дає можливість викладачу оперативно отримувати інформацію про навчально-пізнавальну активність студента впродовж семестру, з іншого боку, забезпечує студента комплектом методики щодо самооцінювання.

Другою позицією, презентованою у розділі, яку не можна залишити поза увагою, – є обґрунтування організаційно-технологічних умов, які передбачають постійну диверсифікацію системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у закладах вищої освіти й забезпечують підвищення якості професійної освіти загалом. Погоджуємося із думкою докторантки, що сучасні інформаційні технології навчання посилюють професійну функціональність майбутнього педагога як тьютора, фасилітатора, коуча, наставника, модератора, вихователя, майстра, що загалом уможлиблює впровадження андрагогічної моделі навчання у ВЗО.

У п'ятому розділі перевірено ефективність авторської моделі та проаналізовано одержані результати педагогічного експерименту.

У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки та узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях, унаочнення у рисунках і схемах.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Як було зазначено вище, тема рецензованого дослідження є безумовно актуальною, про що свідчить ретельний бібліографічний аналіз проблеми, водночас посилюють актуальність будь якого дослідження і чітко виокремлені проблеми, які потребують вирішення. На нашу думку представлений авторкою перелік таких проблем є дещо спрощеним

(переосмислення наявного педагогічного досвіду та удосконалення поняттєво-категоріального апарату) і не відображає повною мірою нагальності й глибини досліджуваної проблеми.

2. Здійснений аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки педагогів професійного навчання є надзвичайно важливим, проте, на нашу думку, доцільним було би визначити критерії, за яким відбувався аналіз та пояснити чому вивчався досвід саме цих країн, що посилює би конкретизацію висновків та дозволило би уникнути загальної описовості.
3. Педагог професійного навчання так само як і інженер-педагог здійснює і теоретичну, і практичну професійну підготовку, перепідготовку учнів ПТНЗ, студентів та слухачів. На нашу думку, у дисертації не обґрунтовано використання терміну «інженер-педагог» по відношенні до «педагог професійного навчання». Не зрозуміло, дисертантка вважає ці терміни тотожними, синонімічними, взаємодоповнювальними чи незалежними?
4. Дослідження здійснено на основі сукупності методологічних підходів. Проте дослідниця не зазначає, чим обумовлений саме такий перелік підходів та дещо фрагментарно пояснюється їх роль в обґрунтуванні системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.
5. Диверсифікація (від лат. *diversificatio*) – означає зміну та різноманіття, і в освіті ґрунтується на принципах якісної освіти, особистісної спрямованості, свободи вибору та ін. На нашу думку, у дослідженні диверсифікацію потрактовано достатньо вузько; у Р.2, п. 2.4. відсутнє пояснення щодо диверсифікації психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.
6. У дисертації обґрунтовано необхідність оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Вважаємо, що дослідниця не дала чіткого пояснення у чому саме полягає оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання та не розкрила які чинники вплинули на необхідність її оновлення.
7. На нашу думку, доцільно було би більш детально представити результати констатувального та формуального етапів експерименту, зокрема висвітлити механізм отримання узагальнених результатів вимірювання рівнів сформованості спеціальної психолого-педагогічної фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання за кожним критерієм та посилити якісний аналіз здобутих результатів.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження і є приводом для наукової дискусії.

Загальний висновок

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Титової Наталії Михайлівни «Теоретичні і методичні засади психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, характеризується глибиною теоретичного аналізу і вагомістю методичних пропозицій, отриманих на основі формувального експерименту.

Враховуючи актуальність теми, отримані результати та їхню практичну значимість, а також відповідність поданої роботи вимогам МОН України пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами від 19.08.2015 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 656), вважаємо, що Н.М. Титова заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

Директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України

Л.Б. Лук'янова

